

УДК 7.07+372.874

Сергій **Мільчевич** ORCID ID 0000-0001-7455-7694  
доцент кафедри дизайну та основ архітектури  
Інституту архітектури Національного університету  
«Львівська Політехніка»

Руслан **Галишич** ORCID ID 0000-0002-2459-7580  
доцент кафедри дизайну та основ архітектури  
Інституту архітектури Національного університету  
«Львівська Політехніка»

## Художня освіта в загальноосвітніх школах Закарпаття у 20-х – 30-х роках ХХ століття: дизайнерський аспект

**Анотація.** У статті проаналізовано художні предмети в загальноосвітніх школах Закарпаття 20-х – 30-х років ХХ ст. Автори доводять, що ці дисципліни викладались у контексті розвитку дизайну Чехословаччини, який значною мірою вплинув не лише на формування предметно-просторового середовища, але й на зміст художніх предметів у згаданих навчальних закладах краю. Зокрема, програми з предметів «малювання» та «праця» відображають процес становлення дизайну в Чехословаччині, який відбувався у контексті протистояння представників функціоналізму та прихильників художньої промисловості. Ці програми включали і завдання, що сформувались у руслі реформи шкільної освіти під впливом функціоналізму, і традиційні «декоративні» завдання. Найздібніші учні загальноосвітніх шкіл Закарпаття мали змогу безпосередньо знайомитися з найкращими творами дизайну Чехословаччини, відвідуючи промислові виставки у провідних культурних центрах країни.

**Ключові слова:** предмет «малювання», предмет «праця», функціоналізм, дизайн, освіта.

**П**остановка проблеми. Розвиток дизайну в Чехословаччині у 20-х – 30-х роках ХХ ст. значною мірою позначився на ху-

дожньо-промислової освіти Закарпаття, оскільки в естетичній та методологічній площині ця освіта тоді дотримувалася засад функціоналізму – стилю, який найбільш повно виражав тогочасні дизайнерські принципи. Базовими вважалися такі дизайнерські підходи до предметно-просторового середовища як відповідність сучасному (на той час) індустріальному стилю життя, функціональність, відсутність помпезної декоративності, технологічність, тектонічність, ергономічність, відповідність останнім досягненням науки. Тож ця освіта мала певні ознаки дизайнерської [1, с. 103]. Проте потужний вплив дизайну Чехословаччини на соціокультурне середовище Закарпаття відбувався не лише в галузі спеціальної освіти. Це явище було настільки всеохопним, що воно неминуче позначилось і на художній освіті учнів загальноосвітніх шкіл. Адже якісний дизайн вимагає не лише фахової підготовки спеціаліста – майбутнього творця естетичного предметно-просторового середовища, але й розвитку естетичного смаку в потенційного споживача виробів дизайну.

У цій публікації під терміном «загальноосвітні школи» маються на увазі так звані «народні школи» Закарпаття, в яких навчання було восьмирічним і які, на думку авторів, у сучасній термінології найбільше відповідають поняттю «загальноосвітні».

Аналіз публікацій виявив, що досі дизайнерський аспект художньої освіти в загальноосвітніх школах Закарпаття 20-х – 30-х років ХХ ст. не виступав предметом цілісного наукового дослідження. Наукові відомості про цю проблему були розпорошені в окремих публікаціях. Так, надзвичайно цінні відомості за темою дослідження знаходимо в публікаціях Чехословаччини досліджуваного періоду. Зокрема, стаття К. Тейге [10], теоретика чехословацького дизайну, містить важливі відомості щодо теоретичних засад промислового мистецтва Чехословаччини. «Урядовий вистник школьного отдела цивильной управы Подкарпатской Руси» [2-4], який видавався щомісяця, містить важливі відомості щодо змісту навчальних програм з малювання та праці в загальноосвітніх школах Закарпаття. Методичні вказівки щодо викладання рисунку й живопису в чехословацьких загальноосвітніх навчальних закладах вийшли 1922 р. авторства Ф. Лепша [6].

Важливі статистичні дані щодо розвитку матеріальної бази та викладацьких кадрів Закарпаття у згаданий період містить стаття Й. Пешіни [8]. Перелік архітектурних та інфраструктурних об'єктів, збудованих в Закарпатті за часів Чехословаччини, знаходимо в працях А. Каркана [7] та Й. Сапака [9]. Сучасний погляд на архітектуру та дизайн функціоналізму Чехословаччини містить монографія А. Вондрової [11]. Комплексному дослідженню мистецької освіти в Україні присвячена монографія Р. Шагала [5]. С. Мільчевич [1] дослідив дизайнерський аспект художньо-промислової освіти Закарпаття чехословацького періоду.

Мета дослідження – з'ясувати зміст художньої освіти у загальноосвітніх школах Закарпаття в межах обраної хронології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після розвалу Австро-Угорщини, поразки Західноукраїнської Народної Республіки та комуністичного перевороту в Угорщині, приєднання Підкарпатської Русі (Закарпаття) до новоствореної Чехословаччини виявилось найбільш оптимальним політичним рішенням. Таким чином у 20-х – 30-х роках у Закарпатті починають домінувати ідеї чехословацького функціоналізму. Оскільки влада докладала значних зусиль для розвитку будівництва та супутньої інфраструктури в краї, його ідеї втілювалися насамперед в архітектурі та дизайні середовища [7, с. 70].

Із запровадженням у тодішній Підкарпатській Русі чехословацької системи художньо-промислової освіти, яка також значною мірою перебувала під впливом функціоналізму [10, с. 41], основні його засади проявляються і в цій галузі.

У царині загальної освіти чехословацька влада почала активно реформувати загальноосвітні школи Закарпаття, вкладати значні кошти в розвиток їхньої матеріальної бази. У містах і селах краю активно велася розбудова нових і ремонт старих навчальних закладів. Завдяки зусиллям влади значно збільшився штат викладачів народних шкіл [8, с. 261].

Навчальні програми місцевих шкіл також приводили у відповідність до загальнодержавних вимог. Із цією метою в Ужгороді був заснований Реферат шкільництва, що підпорядковувався безпосередньо Міністерству народної освіти в Празі [8, с. 264]. Таким чином, художні дисципліни також

почали викладати на основі навчальних програм, затверджених на загальнодержавному рівні.

Багатий матеріал для дослідження згаданих дисциплін надає вже згадуваний «Урядовий вистник школьного оддела цивильной управы Подкарпатської Руси», який видавався щомісяця і надходив до всіх навчальних закладів краю. Розпорядження та накази, що друкувалися у виданні, були обов'язковими для виконання. Також у віснику видавались навчальні програми для шкіл з усіх предметів, у тому числі й художніх. Аналіз цих програм дозволить зробити висновки про методологічні та художні засади художньої освіти в школах краю. Тут потрібно зауважити, що цей вісник виходив на так званому «язичії», яке було сумішшю місцевого діалекту й української та російської мов, а для письма користувалося російським дореволюційним алфавітом. Цей факт відображає, зокрема, певний хаос, який у той час панував на Закарпатті у мовній політиці. Проте, це не є темою нашого дослідження.

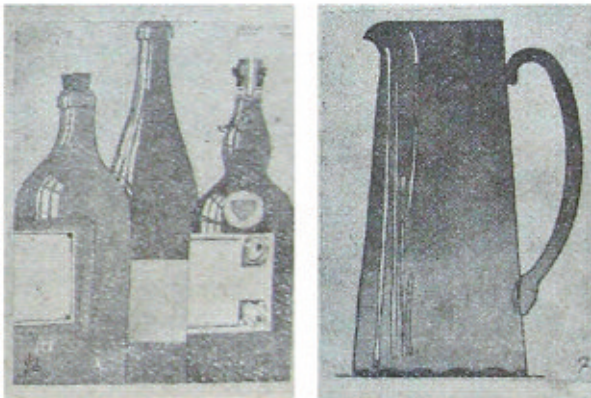
До художніх дисциплін належали «рисовання» та «ручні роботи» [3, с. 57, 69]. У сучасній термінології це відповідно «малювання» та «праця». Приклади практичних робіт з «малювання» учнів загальноосвітніх шкіл Чехословаччини знаходимо в методичному посібнику Ф. Лепша [6]. Можна припустити з високою долею ймовірності, що цим посібником користувались і викладачі творчих предметів шкіл Закарпаття.

Малювання викладалось у так званих «народних школах» (8-річних) з третього по восьмий класи включно. Однак, уже впродовж перших двох років навчання учні вчилися малювати, проте це не було окремим предметом, а частиною «початкової науки». На цьому етапі перед викладачами ставилося завдання не навчати дітей основам рисунку, а давати їм можливість вільно самовиражатися та давати уявлення про навколишнє середовище. Малювати з натури було заборонено [3, с. 57].

Завданням малювання в 3-му – 8-му класах, згідно з навчальною програмою, було: розвиток в учня спостережливості, свідомого бачення, художньої уяви, візуальної пам'яті, а також таких вмінь, які, на перший погляд, не мають стосунку до образотворчого мистецтва, – точності та господарності. Методика викладання предмету визначалася такими чинниками: вік учня, ступінь його інтелектуального та емоцій-

ного розвитку, гендерний чинник. За допомогою малювання автори програми намагалися сформувати в учнів відчуття пропорції, композиційної рівноваги та ритмічної структури художнього твору [3, с. 58].

Найповніше розкрити суть викладання цієї художньої дисципліни дозволяє детальний аналіз навчальних програм кожного навчального року. Так, у 3-му класі навчання починалося з вироблення в учня вміння малювати рівні вертикальні, горизонтальні лінії, а також овали, еліпси, криволінійні спряження. Також надавалися знання про базові кольори. Після цього переходили до площинного зображення простих побутових і господарських предметів. У завданні вже ставилася мета передавати масштабність форм, а саме – зображати предмети однакового та різних розмірів. Окрім того, в учня намагалися виробити розуміння геометричної основи побутових форм. При цьому наголошувалося на зв'язку рисунку з геометрією. Учням пропонувалося виконувати роботи такими техніками як олівець, пастель, туш-перо, а також аква-



Іл. 1. Приклади площинних рисунків учнів загальноосвітніх шкіл Чехословаччини (Іл.: Lepš F. Ullustrovaný nástin osnov kreslení / F. Lepš. – Praha : nákladem vlastním, 1923. – 63 s., str. 31)

рель. Показовим нам видається і той факт, що для побудови геометричних форм на початках дозволяли користуватися лінійкою та смужкою паперу. Після виконання завдань учням пропонували оцінити власні рисунки та рисунки однокласників [3, с. 129].

У 4-му та 5-му класах учням і надалі пропонувалося зображати предмети площинно, але збільшувалась їх кількість у композиції та складність. Приклади таких робіт знаходимо в методичному посібнику з рисунку Ф. Лепша (іл. 1).

Окрім того, поглиблювалися знання з кольорознавства. Зокрема, вже надавалися знання про власне колір, світлоту та насиченість, а також ахроматичні кольори. Завдання з малювання також розширювалося за рахунок шрифтів. Учні навчали виконувати різноманітні інформаційні таблички (іл. 2).

Знання з композиції доповнювали програму лише в 5-му та 6-му класах. Зокрема, висвітлювалися поняття метричної та ритмічної структури твору, композиційна рівновага тощо. Відомості з кольорознавства розширювалися такими поняттями як доповняльні кольори, колористичні тріади. Щодо малювання, то навчальна програма розширювалася за рахунок рисунків побутових предметів (іл. 3).

На цьому етапі також пропонувалось ознайомлювати учнів з кращими творами вітчизняного та зарубіжного образотворчого мистецтва [3, с. 130].

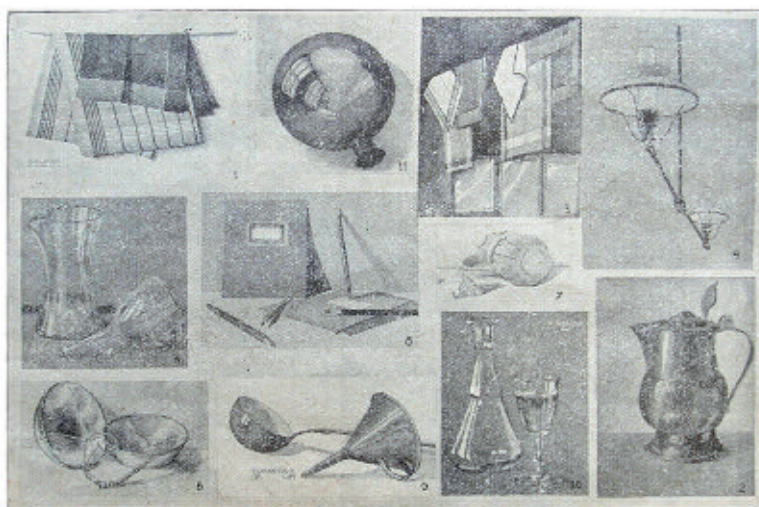
До зображення об'єму та простору, лінійної та тонально-кольорової перспективи учні переходили лише в 7-му та 8-му класах. Так, у програмі наголошується на вмінні учня зображати світлотіньову структуру форми (світло, тінь, півтінь, рефлекс, падаюча тінь) (іл. 4).

Окрім того, іл. 4 демонструє тогочасну методику засвоєння учнями форми об'ємних предметів через їхню геометричну основу (куля, паралелепіпед, конус), яка мало чим відрізняється від сучасної. У цьому контексті слід згадати, що функціоналізм як естетична та ідеологічна доктрина вирішальну увагу приділяв простим геометричним формам. Водночас, викладачам також рекомендувалося давати знання з народного мистецтва [3, с. 132].

Показовим є факт, що кожного навчального року предмет «малювання» включав не лише художнє зображення, але й



Лл. 2. Приклади інформаційних табличок, виконаних учнями загальноосвітніх шкіл Чехословаччини (Лл.: Lepš F. Ullustrovaný nástin osnov kreslení / F. Lepš. – Praha : nákladem vlastním, 1923. – 63 s., str. 51)

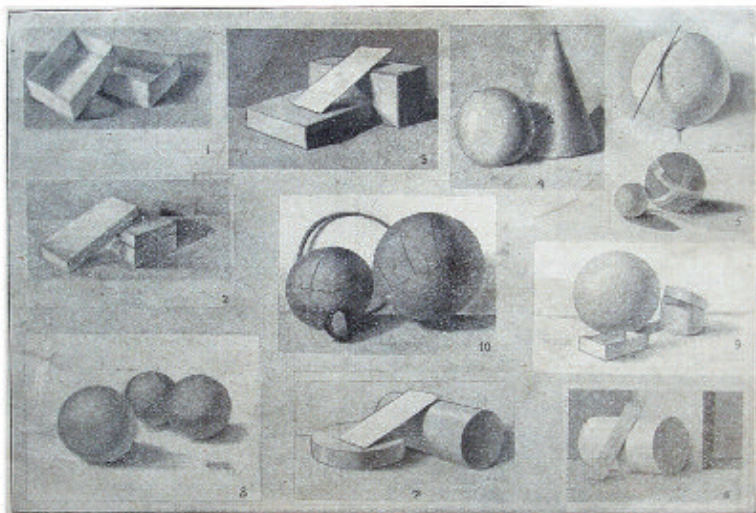


Лл. 3. Приклади начерків побутових предметів, виконаних учнями загальноосвітніх шкіл Чехословаччини (Лл.: Lepš F. Ullustrovaný nástin osnov kreslení / F. Lepš. – Praha : nákladem vlastním, 1923. – 63 s., str. 37)

елементи креслення. Від учня вимагалось вміти будувати та обчислювати площі плоских і об'ємних геометричних фігур. Саме в цій вимозі нам вбачається певна фетишизація чехословацькими теоретиками мистецтва (зокрема К. Тейге) функції, яка на той час вважалася найвищою естетичною чеснотою [10, с. 39].

Можливо, ще більш цікавою, ніж програма з «малювання», у контексті теми дослідження є навчальна програма з «праці» («ручні роботи»). На відміну від сучасності, як показує аналіз навчальної програми, цей предмет включав і художні завдання. Так, згідно з програмою, метою предмету «праця» було «...розвивати здібності, які є потрібними для матеріального виявлення духовної діяльності, тобто для одухотворення фізичної праці» (переклад наш) [3, с. 169].

Як і «малювання», у першому та другому класах «праця» не була окремим предметом, а розглядалась як частина «початкової науки». Окрім того, наголошувалось, що в початкових класах цей предмет повинен природно виходити з ігрових елементів вимірювання, вгадування, ліплення з піску



Іл. 4. Приклади світлотіньових рисунків, виконаних учнями загальноосвітніх шкіл Чехословаччини (Іл.: Lepš F. Ullustrovaný nástin osnov kreslení / F. Lepš. – Praha : nákladem vlastním, 1925. – 63 s., str. 35)



та глини тощо. До прикладу, дітей спонукали до створення комбінаторних візерунків шляхом нанизування на дріт різноманітних плодів (квасоля, жолуді тощо). Іншим завданням було складати на площині із сірників різноманітні силуетні фігури або літери. Також дітям вже дозволялося виготовляти найпростіші аплікації з кольорового паперу та ліпити з пластиліну чи глини [2, с. 28]. У третьому класі завдання ускладнювалися та розширювалися за рахунок найпростіших вправ з лозоплетіння, моделювання з глини тощо. На наступних етапах навчання учням пропонувалося моделювання з картону та дерева.

Звертає на себе увагу той факт, що учнів у першу чергу навчали тектонічним властивостям матеріалів, а саме – пропонувалися вправи з різання, згинання, скручування, клеєння паперу. Щодо такого конструктивного матеріалу як дерево, пропонувалося вчитись його різати, пиляти, свердлили, шліфувати, збивати тощо [2, с. 32]. Тут слід згадати, що саме прояв у зовнішній формі тектонічних властивостей матеріалів, зокрема тектоніки матеріалу та технологічної основи форми, пропагували чехословацькі функціоналісти як одні



Іл. 5. Приклади еклібрисів у виконанні учнів загальноосвітніх шкіл Чехословаччини (Іл.: Lepš F. Ullustrovaný nástěn osnov kreslení / F. Lepš. – Praha : nákladem vlastním, 1923. – 63 s., str. 52)

з головних естетичних категорій. Окрім того, надзвичайно важливим з точки зору дослідження видається той факт, що учням давали основи знань про галузь мистецтва, яку зараз називають дизайном книги, а саме: обкладинка книги, форзац, шрифти, графічні книжкові знаки (екслібрис) і таке інше (іл. 5) [2, с. 33].

Дівчатам також давали знання з викроювання та пошиття найпростіших елементів одягу (сорочка, спідниця, штани тощо) [2, с. 37]. Із сучасної точки зору, це завдання можна дуже умовно назвати основами дизайну одягу. Проте в навчальній програмі з праці знаходимо й незначну кількість декоративних завдань. До прикладу, хлопцям пропонувалося вирізати орнаменти на дереві, а дівчатам – вишивати народні vzори та згідно власних ідей [2, с. 36-38].

Слід зазначити, що в навчальній програмі середніх шкіл з творчих предметів усе ще відчувається процес протистояння прихильників функціоналізму та представників художньої промисловості, який відбувався у творчому середовищі архітекторів, художників, мистецтвознавців і педагогів Чехословаччини в досліджуваний період. Зокрема, з одного боку, рисунок вивчали на основі простих геометричних форм, вводили елементи дизайну книги, дизайну одягу, а з іншого – у програмі були орнаментальні завдання, такі як вишивки, різьблені орнаменти тощо.

Про ґрунтовний рівень художньої освіти в загальноосвітніх школах регіону в зазначений період свідчить також той факт, що в Чехословаччині щорічно відбувалися виставки художніх робіт учнів загальноосвітніх шкіл. Так, влітку 1928 р. у Празі відбувся міжнародний конгрес із рисунку, при якому відкрилася виставка рисунків, макетів і ручної праці учнів загальноосвітніх шкіл Чехословаччини, у тому числі й Закарпаття. Художні твори на виставці були представлені щонайширше. Зокрема, від шкіл вимагалось презентувати не лише найкращі творчі роботи, але й роботи цілих класів. Окремим відділом виставки був методичний, у якому викладачі рисунку презентували власні методичні прийоми викладання художніх дисциплін. Перевагу віддавали інноваційним методам, що мали наочно ілюструвати реформу шкільництва в державі. Також виставка включала фотографії рисункових

класів і методичних фондів шкіл, які використовували викладачі художніх дисциплін [4, с. 116].

Про те, що в «чехословацький період» учні Закарпаття залучалися до ознайомлення з останніми досягненнями в галузі дизайну предметно-просторового середовища, також свідчить та обставина, що учні та викладачі загальноосвітніх шкіл Закарпаття мали змогу за державний кошт відвідувати промислові виставки в культурних центрах Чехословаччини. Так, 1928 р. з нагоди 10-ї річниці заснування Чехословаччини розпорядженням Міністерства шкільництва була організована подорож учителів і учнів шкіл до Брно на виставку сучасної культури. Про рівень згаданого виставкового центру свідчить той факт, що й сьогодні експозиційний центр у цьому місті є одним з провідних у Європі – відомий WWW (Weletrhy Brno). Програмою згаданої подорожі передбачалася також участь у вже згаданій виставці художніх робіт учнів у Празі [4, с. 118].

Висновки. Навіть побіжний аналіз викладеного матеріалу дозволяє зробити кілька важливих висновків.

1. Значна увага в «чехословацький період» у загальноосвітніх школах Закарпаття приділялась естетичному вихованню учнів, що проявлялося не лише в наявності предмету «малювання», але й у значній естетичній складовій предмету «праця». Це відповідає ключовим постулатам дизайнерського руху в Чехословаччині міжвоєнного періоду, який, зокрема, велику увагу приділяв вихованню художнього смаку в споживачів.

2. Нові естетичні категорії у загальноосвітніх школах Закарпаття переносилися також у сферу щоденного предметно-просторового середовища (на уроках праці) через ознайомлення учнів з тектонічними властивостями конструктивних матеріалів.

3. Процес протистояння функціоналістів і представників художньої промисловості Чехословаччини, у результаті якого й зароджувався новий напрямок мистецтва – дизайн – проявлявся у програмах загальноосвітніх шкіл Закарпаття. Так, з одного боку – рисунок викладали вже за сучасною для нас методикою (на основі розуміння геометричної основи форми), вводились елементи графічного дизайну, учнів знайомили з

тектонічними властивостями матеріалів, з іншого – усе ще існували декоративні завдання, такі як вишивка та орнаментальне різьблення тощо.

4. Найкращі з учнів загальноосвітніх шкіл Закарпаття під час навчання не лише перебували під впливом теоретичних розробок чехословацького дизайну в галузі освіти (через зміст художніх предметів «малювання» та «праця»), але й мали можливість ознайомлюватися з найкращими творами дизайну, відвідуючи промислові виставки в провідних культурних центрах країни.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у виявленні впливу дизайну Чехословаччини 20-х – 30-х років ХХ ст. на соціокультурне середовище Закарпаття не лише в галузі народної освіти, але й у царині предметно-просторового середовища, зокрема через інтер'єри громадських споруд, спроектованих видатними архітекторами країни досліджуваного періоду.

1. Мільчевич С. І. Промисловий дизайн Закарпаття 40-х років XIX – 30-х років ХХ століття: культурологічний аспект : дис. ... канд. мист. : 26.00.01 / Львів. нац. акад. мистец. Львів, 2009. 219 с.
2. Розпорядження Міністерства школьництва и Нар. Освіти з дня 26 януара 1927, числ. 4228. *Урядовый вѣстник школьного оддѣла цивильноѣ управы Подкарпатської Руси.* 1927. Ч. 6. С. 27-39.
3. Розпорядження Міністерства школьництва и Нар. Освіти з дня 6 мая 1930, числ. 47,415-I, котрым упорядковуються нормальнѣ учебнѣ основы для народных школ. *Урядовый вѣстник школьного оддѣла цивильноѣ управы Подкарпатської Руси* 1930. Ч. 8. С. 57-132.
4. Розпорядження Міністерства школьництва и Нар. Освіти з дня 8 октября 1934, числ. 51.568. *Урядовый вѣстник школьного оддѣла цивильноѣ управы Подкарпатської Руси.* 1934. Ч. 4. С. 116-119.
5. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини ХХ ст. : структурування, методологія, художні позиції : монографія. Львів : Українські технології, 2005.528 с. : 742 іл.
6. Lepš F. *Illustrovaný nástin osnov kreslení.* Praha : nákladem vlastním, 1923. 63 s.
7. Karkan A. *Vývoj Užhorodu, Mukačeva, Beregova a Chustu. Technická práce v zemi Podkarpatoruské (1919–1933).* 1933. № 1. S. 66-84.
8. Pešina J. *Národní školství na Podkarpatské Rusi.* Podkarpatska Rus :

- sborník hospodářského, kulturního a politického poznání Podkarpatské Rusi. 1936. № 1. S. 259-266.
9. Sapák J. Výlet na Podkarpatskou Rus : průvodce po architektuře Užhorodu a Mukačeva. Architekt. 2003. № 4. S. 31-33.
10. Teige K. Průmyslové umění. Stavba. 1926. № 2. S. 37-44.
11. Vondrová A. Český funkcionalismus 1920-1940 : architektura. Praha : UPM, 1978. 128 s.

#### ANNOTATION

**Milchevych S., Halysych R. The art education in Transcarpathian secondary schools in 20-s – 30-s years of XX-th century: the design aspect.**

**Background.** The development of design in Czechoslovakia in the 20-30's of the XX century was largely reflected in the artistic-industrial education of Transcarpathia. The following design approaches to the environment were considered as basic ones: the conformity to modern (at that time) industrial lifestyle, functionality, lack of pompous decorative, manufacturability, tectonic, ergonomic, and correspondence with the latest achievements of science. However, the powerful influence of the Czechoslovak design on the socio-cultural environment of Transcarpathia took place not only in the field of special education. This phenomenon was so comprehensive, that it could not have been reflected in the artistic education of students of secondary schools.

The analysis of publications. It was revealed that by this time the design aspect of artistic education in secondary schools of Transcarpathia in the 20's and 30's of the twentieth century has not been the subject of a holistic research. Scientific information about this problem was scattered in separate publications.

**Objectives.** The purpose of this study is to identify the content of artistic education in Transcarpathian secondary schools within the limits of the specified chronology.

**Results.** As a consequence of joining the region to the Czechoslovakia, the ideas of Czechoslovakian functionalism are dominant in Transcarpathia. As the authorities made significant efforts to develop construction and related infrastructure in the province, its ideas were embodied primarily in architecture and environment design. With the introduction of the Czechoslovak system of artistic-industrial education in the province, which was also largely influenced by functionalism, its basic principles also manifested in this area.

In the field of general education, the Czechoslovak authorities began to

reform actively the Transcarpathian secondary schools, invest heavily in the development of their material base. The curriculums of local schools were brought in line with national requirements. Artistic disciplines also began to be taught based on curricula approved at the national level.

The richest material for research is provided by the magazine of the Subcarpathian Rus civilian administration school's department. The journal published curriculums for all subjects for schools, including artistic ones. Analysis of these programs will allow us to draw conclusions about the methodological and artistic foundations of artistic education in the schools of the region. Artistic disciplines included such as «painting» and «manual work». Examples of Czechoslovakian secondary schools students practical work on «drawing» one can find in the methodological manual on this subject, written by F. Lepsh. One can assume with a high probability that this manual was used by teachers of the creative subjects of the schools of Transcarpathia.

Detailed analysis of the curricula of each academic year allows the most complete discovery of the essence of teaching this artistic discipline. In the 3rd class, the training began with developing the pupil's ability to draw levels, vertical, horizontal lines as well as ovals, ellipses and curvilinear conjugations. After that, they moved to a flat image of simple household objects. The teachers tried to develop students understanding of the everyday forms geometric basis. In the 4th and 5th grades, students were further offered to depict objects flat, but their number in composition and complexity increased. In addition, the knowledge of color studies has deepened. In particular, they already provided knowledge of such signs of color as their own color, light and saturation, as well as achromatic colors. Drawing tasks also expanded at the expense of fonts. Knowledge of the composition complemented the program only in grades 5 and 6. In particular, such concepts as metric and rhythmic structure of the work, compositional equilibrium, etc. were covered. They taught Students the image of volume and space, linear and tonal-color perspective only in the 7th and 8th grades. Each school year, the subject of drawing included not only the artistic depiction, but also the elements of the technical drawing. It is in this demand that we see a certain fetishization of the of the function by Czechoslovak theoreticians of art (in particular, K. Teige) that at that time was considered the highest aesthetic virtue.

Perhaps for a modern researcher even more interesting than a drawing program, is a training program on manual work. Unlike the present times, as the analysis of the curriculum shows, this subject also included artistic tasks. It was emphasized, that in the elementary classes this object should naturally

proceed from such game elements as measuring, guessing, modeling of sand and clay, etc. For example, children were induced to create a variety of combinatorial patterns by nailing various fruits of the wire (beans, acorns, etc.). In the third class, the tasks were complicated and expanded at the expense of the simplest practice of warping, modeling of clay. At the next stages of learning, students were offered modeling of cardboard and wood. The students first of all taught the tectonic properties of these materials. Exercises for cutting, bending, twisting, gluing, sawing of paper and wood were offered. But, more important, in our opinion is the fact, that the students were given the basic knowledges about the art brunch, which in modern times is called the design of the book, namely: the cover of the book, forzaz, fonts, graphic bookmarks (ex libris) and so on.

In Czechoslovakia, the exhibitions of artistic works by students of secondary schools took place every year. This fact indicates a solid level of artistic education in secondary schools in the region during the specified period.

Students and teachers of Transcarpathian secondary schools were able to attend industrial exhibitions in the cultural centers of Czechoslovakia at a public expense.

**Conclusions.** Considerable attention was paid to the aesthetic education of the students in the "Czechoslovak period" in the secondary schools of Transcarpathia. This corresponds to the key postulates of the design movement in Czechoslovakia during the interwar period, which, in particular, paid a lot of attention to the cultivation of artistic taste among consumers. New aesthetic categories in Transcarpathian secondary schools were transferred to the sphere of daily subject-spatial environment (at the lessons of manual work). The confrontation between functionalism and the artistic industry, which resulted in the emergence of a new direction of art - the design was manifested in the programs of Transcarpathian secondary schools. The best students from Transcarpathia have had the opportunity to get acquainted with the best works of design by visiting industrial exhibitions in leading cultural centers of the country, such as Prague and Brno.

**Keywords :** the subject of «drawing», the subject of «manual work», functionalism, design, education.

### АННОТАЦИЯ

**Мильчевич С. И., Галышч Р.Я. Художественное образование в общеобразовательных школах Закарпаття в 20-е – 30-е годы ХХ века: дизайнерский аспект.** В статье проанализированы художественные предметы в общеобразовательных школах Закарпаття в 20-е – 30-е годы ХХ века. Авторы доказывают, что эти дисциплины преподавались в контексте развития дизайна Чехословакии, который в значительной степени повлиял не только на формирование предметно-пространственной среды, но и на суть художественных предметов в этих учебных заведениях края. Программы предметов «рисование» и «труд» отражают процесс становления дизайна в Чехословакии, который происходил в контексте противостояния представителей функционализма и сторонников художественной промышленности. Данные программы включали как задания, сформировавшиеся в русле реформы школьного образования под влиянием функционализма, так и традиционные «декоративные» задания. Самым одарённым ученикам общеобразовательных школ Закарпаття предоставлялась возможность непосредственно знакомиться с лучшими произведениями дизайна Чехословакии, посещая промышленные выставки в ведущих культурных центрах страны.

**Ключевые слова:** предмет «рисование», предмет «труд», функционализм, дизайн, образование.